

UTJECAJ SPOLA I STAROSNE DOBI NA EMOCIONALNU PRILAGOĐENOST DJECE OSNOVNOŠKOLSKOG UZRASTA

SAŽETAK: U ovom radu autori se bave pitanjem emocionalne prilagođenosti djece osnovnoškolskog uzrasta. Ciljevi rada bili su da se utvrdi emocionalna prilagođenost djece osnovnoškolskog uzrasta, te da se utvrdi uticaj spola i starosne dobi djece osnovnoškolskog uzrasta na njihovu emocionalnu prilagođenost obzirom da ona ima izuzetnu važnost tokom cijelog školskog perioda. U istraživačku studiju uključeno je ukupno 105 ispitanika. Muških ispitanika je bilo 54, a ženskih 51. Ispitanici su podijeljeni u 3 starosne grupe. U prvu starosnu grupu uključeni su ispitanici od 6 do 9 godina, u drugu od 9 do 12, a u treću starosnu grupu ispitanici od 12 do 15 godina. Rezultati ispitivanja emocionalne prilagođenosti između muške i ženske djece upoređeni su T-test-om nezavisnih uzoraka. Uticaj starosne dobi na emocionalnu prilagođenost djece istražen je jednofaktorskom analizom varijanse. U Bosni i Hercegovini do sada nije bilo istraživanja na ovom polju, te se autori nadaaju da će ovim istraživanjem inicirati i druga slična istraživanja s ciljem dolaska do novih, konkretnih naučnih saznanja.

KLJUČNE RIJEČI: emocionalna priagođenost, spol starosna dob, osnovnoškolski uzrast.

1. Uvod

Sam koeficijent inteligencije (IQ) nije jedini faktor uspjeha u životu, nego je on u uskoj vezi sa emocionalnim i socijalnim razvojem. Emocionalna inteligencija se ne temelji na djetetovoj bistrini, nego na njegovoj osobnosti ili karakteru. Istraživanja su pokazala da za uspjeh u životu emocionalne i društvene vještine mogu biti i važnije od inteligencije. Emocionalna inteligencija nije suprotnost IQ-u, odnosno kognitivnim vještinama, nego je s njima u dinamičnom odnosu, kako na pojmovnom nivou, tako i u svakodnevnom životu (Shapiro, 2007).

Emocionalna inteligencija je relativno novo područje u psihologiji i novi predmet psiholoških istraživanja. U posljednjih 12 godina uveliko privlači interes medija, postala je česta tema knjiga i časopisa, od kojih je najpoznatija ona Daniela Golemana, predavača na američkom univerzitetu Harvard i dopisnika *New York Timesa*, pod naslovom *Emocionalna inteligencija*.

Osim uobičajne memorije za pohranjivanje činjenica i događaja čovjek posjeduje i memoriju za pohranjivanje emocija i jakih osjećaja koja se naziva emocionalnom memorijom (Mubejjid, 2008). Emocije nisu apstraktne pojave koje definiramo uz pomoć psihologa, one su zapravo vrlo stvarne. Javljaju su u obliku određenih biohemijskih tvari koje proizvodi mozak i na koje tijelo reagira (Shapiro, 2007).

Emocije su složeni, unutarnji, subjektivni doživljaji i stanja. Predstavljaju središnje adaptivne sile u svim aspektima ljudske aktivnosti: intelektualnoj, motivacionoj, socijalnom ponašanju i dobrobiti pojedinca. Emocija je reakcija subjekta na stimulus koji je ocijenio kao važan, a koja visceralno, motorno, motivaciono i mentalno priprema subjekta za adaptivnu aktivnost (Milivojević, 2000).

*sasa.delic@bih.net.ba

Emocije su organizovani mentalni odgovor na događaj, a uključuju psihološki, iskustveni i kognitivni aspekt. Posebno je važno to što se emocije obično javljaju u kontekstu odnosa. Kako se mijenja odnos neke osobe prema drugoj osobi ili objektu, mijenja se i njezina emocija prema toj osobi ili objektu. Bilo da su ti odnosi stvarni, pohranjeni u sjećanju ili zamišljeni, popraćeni su osjetnim signalima koje nazivamo emocijama (prema Babić, 2004).

Iskustva pokazuju da nove generacije imaju sve viši koeficijent inteligencije, dok su sve manje „emocionalno inteligentni“ odnosno emocionalno prilagođeni. Drugim riječima, djeca sve manje znaju sarađivati sa drugima u rješavanju problema, prijateljski, ljubazno se ponašati, poštivati druge ljude i suosjećati sa njima, odgoditi svoje zadovoljstvo, biti uporni, razumjeti svoje osjećaje i izraziti ih tako da ih drugi razumiju, negovati „pozitivan stav“ i sl.

Ukoliko uzmemo u obzir da je krajnji cilj učenja uspješna adaptacija pojedinca na životnu i društvenu sredinu, možemo zaključiti da emocionalna prilagodba ima izuzetnu važnost tokom cijelog školskog perioda. U Bosni i Hercegovini do sada nije bilo istraživanja na ovom polju, te se nadamo da ćemo ovim istraživanjem inicirati i druga slična istraživanja s ciljem dolaska do novih, konkretnih naučnih saznanja.

2. Ciljevi istraživanja

Ciljevi istraživanja su:

- utvrditi emocionalnu prilagođenost djece osnovnoškolskog uzrasta,
- utvrditi uticaj spola djece osnovnoškolskog uzrasta na njihovu emocionalnu prilagođenost,
- utvrditi uticaj starosne dobi djece osnovnoškolskog uzrasta na njihovu emocionalnu prilagođenost.

3. Hipoteze

Na temelju ovako definisanog osnovnog cilja i potciljeva postavljene su sljedeće hipoteze:

H-1. Postoji statistički značajna razlika u pogledu emocionalne prilagođenosti djece osnovnoškolskog uzrasta u odnosu na spol djece;

H-2. Postoji statistički značajna razlika u pogledu emocionalne prilagođenosti djece osnovnoškolskog uzrasta u odnosu na starosnu dob djece.

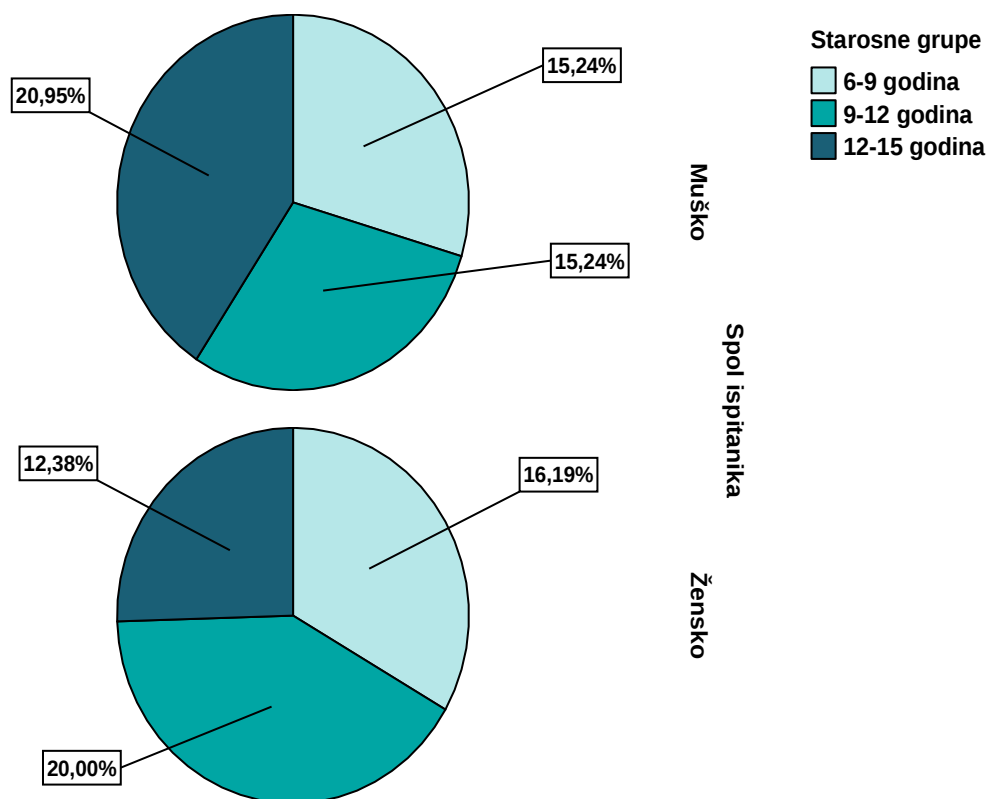
4. Metode rada

4.1. Uzorak ispitanika

U istraživačku studiju uključeno je ukupno 105 ispitanika. Muških ispitanika je bilo 54 (51,4 %), a ženskih ispitanika 51 (48,6 %). Ispitanici su podijeljeni u 3 starosna grupe. U prvi starosnu grupu uključeni su ispitanici od 6 do 9 godina, u drugu od 9 do 12, a u treću starosnu grupu ispitanici od 12 do 15 godina. Najučestalija starosna grupa kod muških ispitanika bila je u rasponu od 12 do 15 godina starosti, njih 22 (21,0 %), dok je najučestalija starosna grupa kod ženskih ispitanika, njih 21 (20,0 %), bila od 9 do 12 godina starosti. Rezultati starosne dobi ispitanika prema njihovom spolu predstavljani su u tabeli 1 i na grafikonu 1.

Tabela 1. Starosne grupe prema spolu ispitanika

		Spol ispitanika			
		Muško		Žensko	
		n	%	n	%
Starosne grupe	6-9	16	15,2	17	16,2
	9-12	16	15,2	21	20,0
	12-15	22	21,0	13	12,4
	Ukupno	54	51,4	51	48,6

Grafikon 1. Starosne grupe prema spolu ispitanika

4.2. Mjerni instrumenti

Procjena emocionalne prilagođenosti djece osnovnoškolskog uzrasta izvršila se primjenom Testa za otkrivanje djece sa emocionalnim poremećajima: Nacrtaj čovjeka: Skrining procedure za emocionalne poremećaje (DAP:SPED-Draw A Person:Screening Procedure For Emotional Disturbance, autora Naglieri, McNeish i Bardos, 1991).

Test ukazuje na vezu između crteža osobe i karakteristika osobnosti tj. emocionalne prilagođenosti te osobe. Test se sastoji iz tri dijela crteža ljudskih figura: crtež čovjeka, crtež žene i crtež samog sebe. Vrednovanje i bodovanje crteža vrši se korištenjem šablona na način da se crtež – figura upoređuje dimenzijski i položajno kao i izgled figure sa stranicom šablona za tri dobne skupine: 1. od 6 do 8 godina; 2. od 9 do 12 godina; i 3. od 13 do 17 godina.

Sabiranja ukupnog rezultata se dobija iz kombinacija crteža muškarca, žene i samog sebe, izračunavanja kronološke dobi i pretvaranje DAP-ova ukupnog rezultata u standardni rezultat koristeći određenu tabelu u ovisnosti od dobne skupine.

Test se sastoji iz 55 opisanih karakteristika crteža koje se boduju sa 1 ili 0. Ako crtež muškarca, žene ili vlastitog ja odgovara ponuđenom opisu, onda se boduje sa 1, a ako ne onda sa 0. Maximalan broj bodova za jednu figuru je 55, a minimalan 0. Standardni rezultat iznad 65 ukazuje na jaku indiciranost za daljnu dijagnostičku obradu i prisustvo emocionalnih poremećaja.

4.3. Način provođenja istraživanja

Istraživanje je provedeno u II polugodištu školske 2011/2012. godine u OŠ „Tušanj“, OŠ „Simin Han“ i OŠ „Bašigovci“, grupnim ispitivanjem. OŠ „Tušanj“ je gradska, tuzlanska škola; OŠ „Simin Han“ je prigradska, tuzlanska škola, a OŠ „Bašigovci“ je seoska škola sa područja opštine Živinice. Ispitanici su bili upoznati sa ciljem i svrhom istraživanja i dobili su usmene upute o njihovim obavezama tokom istraživanja.

4.4. Metode obrade podataka

Prije testiranja hipoteza urađena su preliminarne statističke analize kako bi se donijela odluka o primjeni parametrijskih ili neparametrijskih statističkih metoda. Provjera normalnosti distribucije frekvencija zavisne varijable (emocionalne prilagođenosti) obavljena je Kolmogorov-Smirnov testom koji je ustanovio da opažene vrijednosti ne odstupaju statistički značajno od očekivane normalne distribucije ($p=0,099$) tj. da je raspodjela frekvencija zavisne varijable približno normalno raspoređena. S obzirom na ispunjavanje ove statističke pretpostavke u radu je primjenjena parametrijska statistička metoda (t-test nezavisnih uzoraka i jednofaktorska analiza varijanse). Statistička obrada podataka obavljena je pomoću statističkog programa SPSS IBM v.17.

5. Rezultati i diskusija

U tabeli 2 predstavljene su statističke vrijednosti obilježja emocionalne prilagođenosti djece osnovnoškolskog uzrasta prema njihovom spolu. Prosječna vrijednost emocionalne prilagođenosti kod muških ispitanika iznosila je 62,63 ($\pm 3,08$), dok je kod ženskih ispitanika prosječna vrijednost iznosila 66,59 ($\pm 2,76$). Nadalje, 25 % muških ispitanika u uzorku je imalo vrijednost emocionalne prilagođenosti 55 ili manju, dok je 25 % ženskih ispitanika imalo vrijednost emocionalne prilagođenosti 61 ili manju.

Tabela 2. Deskriptivne statističke vrijednosti emocionalne prilagođenosti djece prema njihovom spolu

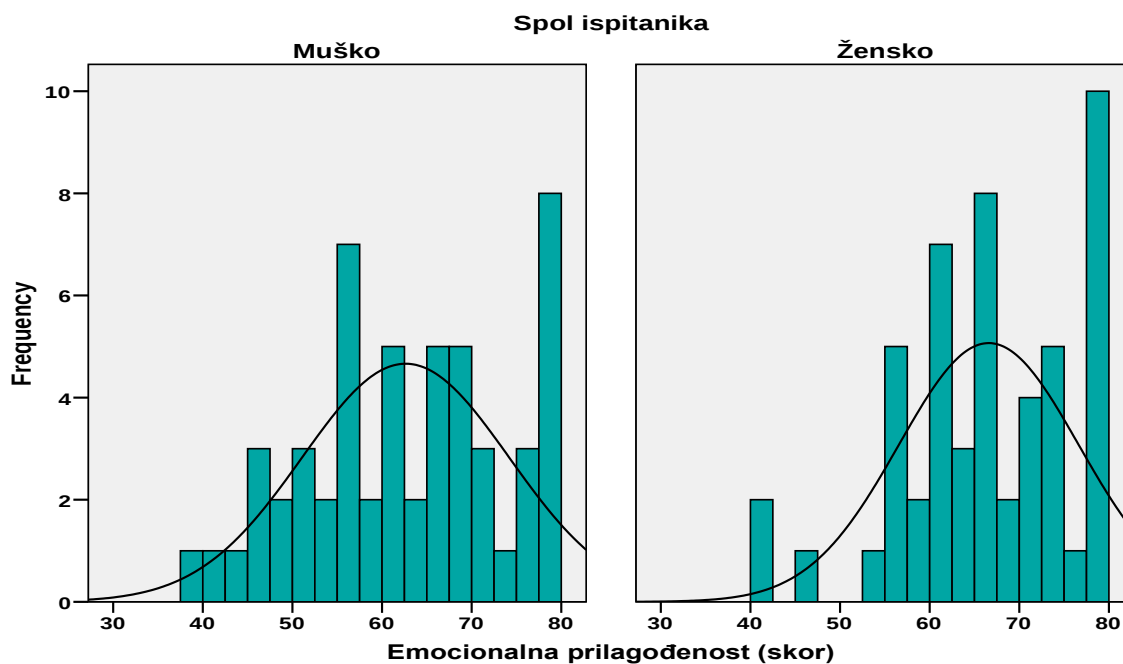
		95% Interval pouzdanosti za aritmetičku sre- dinu	25 Percentil	Median	75 Percentil
Emocionalna prilagođenost (skor)	Muško (n=54)	62,63±3,08	55,00	62,50	72,00
	Žensko (n=51)	66,59±2,76	61,00	67,00	74,00

Aritmetička sredina skor-a emocionalne prilagođenosti kod ispitanika starosne grupe 6-9 godina iznosila je 65,15 ($\pm 3,35$), zatim, kod ispitanika od 9 do 12 godina prosječna vrijednost iznosila je 66,32($\pm 3,04$), dok kod starosne grupe 12-15 godina aritmetička sredina skor-a emocionalne prilagođenosti iznosila 62,11($\pm 4,35$). Sve statističke vrijednosti predstavljene su u tabeli 3.

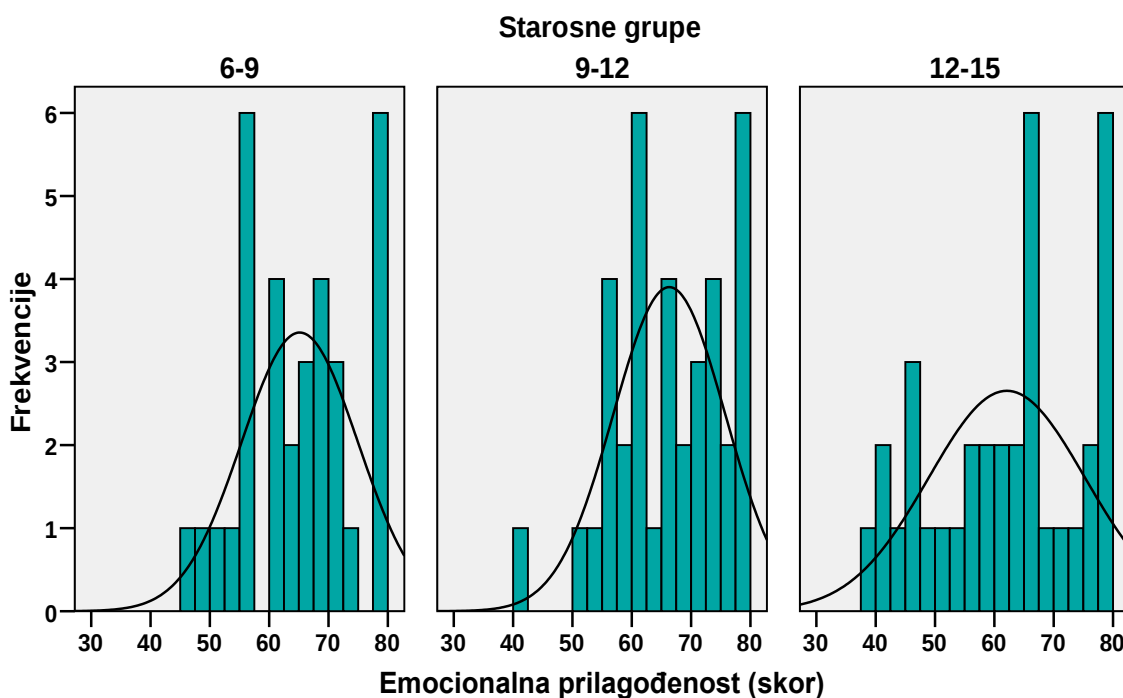
Tabela 3. Deskriptivne statističke vrijednosti emocionalne prilagođenosti prema starosnim grupama

		95% Interval pouzdanosti za aritmetičku sre- dinu	25 Percentil	Median	75 Percentil
Emocionalna prilagođenost (skor)	6-9 godina (n=33)	65,15±3,35	57,00	65,00	72,00
	9-12 godina (n=37)	66,32±3,04	60,00	66,00	74,00
	12-15godina (n=35)	62,11±4,35	51,00	63,00	73,00

Na grafikonima 2 i 3. prikazane su distribucije frekvencija skor-a emocionalne prilagođenosti ispitanika u odnosu na nezavisne varijable spol i starosna dob.

Grafikon 2. Distribucija frekvencija skor-a emocionalne prilagođenosti prema spolu ispitanika

Grafikon 3. Distribucija frekvencija skor-a emocionalne prilagođenosti prema starosnoj grupi ispitanika

U tabelama 4. i 5. predstavljene su kategorije statusa ispitanika emocionalnom prilagođenosti u odnosu na njihovu spol i starosnu dob.

Tabela 4. Kategorije statusa ispitanika emocionalnom prilagođenosti prema njihovom spolu

		Spol ispitanika			
		Muško		Žensko	
		n	%	n	%
Status ispitanika	Nema indikacija (< 55)	13	12,4	4	3,8
	Sa indikacijama (55-65)	17	16,2	19	18,1
	Izrazite indikacije (>65)	24	22,9	28	26,7
	Ukupno	54	51,5	51	48,6

Tabela 5. Kategorije statusa ispitanika emocionalnom prilagođenosti prema starosnoj dobi

		Starosne grupe					
		6-9		9-12		12-15	
		n	%	n	%	n	%
Status ispi- tanika	Nema indikacija (<55)	4	3,8	3	2,9	10	9,5
	Sa indikacijama (55-65)	14	13,3	14	13,3	8	7,6
	Izrazite indikacije (>65)	15	14,3	20	19,0	17	16,2
	Ukupno	33	31,4	37	35,2	35	33,3

5.1. Testiranje jednakosti aritmetičkih sredina između uzoraka

T-test-om nezavisnih uzoraka upoređeni su rezultati ispitivanja emocionalne prilagođenosti između muške i ženske djece. Uz zahtjevni alfa nivo značajnosti od 5 % (0,05), t-test nije otkrio statistički značajnu razliku između testiranih uzoraka. Prihvatamo nultu hipotezu uz realizovanu vjerovatnoću od $p=0,064$ ($t=-1,87$, $ss=103$, $n=105$). Ovi rezultati se razlikuju od rezultata sličnog istaživanja (Babić, 2004) kojim je pokazano da se rezultati dječaka i djevojčica na većini mjera sposobnosti emocionalne inteligencije statistički značajno razlikuju i to u korist djevojčica.

Moguće je da su navedene razlike rezultat korištenja različitih mjernih instrumenata. Statističke vrijednosti t-testa predstavljene su u tabeli 6.

Tabela 6. Statističke vrijednosti t-testa nezavisnosti (Emocionalna prilagođenost prema spolu ispitanika)

		Aritmetička		
Spol ispitanika		n	sredina	Standardna Devijacija
Emocionalna prilagođenost (skor)*	Muško	54	62,63	11,549
	Žensko	51	66,59	10,036

* t-test nezavisnosti ($t=-1,87$, $ss=103$, $p=0,064$)

Jednofaktorskom analizom varijanse istražen je uticaj starosne dobi na emocionalnu prilagođenost djece. Ispitanici su podjeljeni u tri starosne grupe, a realizovane aritmetičke sredine i standardne devijacije skor-a emocionalne prilagođenosti za svaku grupu iznosile su; 6-9 godina (Art.sred.=65,15, SD=9,808, n=33), 9-12 godina (Art.sred.=66,32, SD=9,455, n=37) i 12-15 godina (Art.sred.=62,11, SD=13,155, n=35). Nije otkrivena statistički značajna razlika između aritmetičkih sredina uzoraka ($p=0,250$), prihvatamo nultu hipotezu. Realizovane vrijednosti jednofaktorske analize varijanse predstavljene su u tabeli 7.

Tabela 7. Statističke vrijednosti jednofaktorske analize varijanse (Emocionalna prilagođenost prema starosnim grupama ispitanika)

	Suma kvadrata	Stepeni slobode	Prosječni kvadrati	F	P
Između grupa	336,069	2	168,034	1,407	0,250
Unutar grupa	12179,893	102	119,411		
Ukupno	12515,962	104			

6. Zaključak

Na osnovu provedenog istraživanja može se zaključiti sljedeće: Utrđeno je 83,9 % djece osnovnoškolskog uzrasta ima visok stepen učestalosti emocionalne neprilagođenosti. Od toga, 39,1 % djece ženskog spola ima manje-više izražene indikacije emocionalne neprilagođenosti kao i 44,8 % djece muškog spola. T-testom nezavisnih uzoraka je utvrđeno da spol djece osnovnoškolskog uzrasta ne utiče na njihovu emocionalnu prilagođenost. Obzirom da se emocije, a samim tim i emocionalna prilagođenost, odnosno neprilagođenost javlja u kontekstu odnosa, možemo reći da ni dječaci ni djevojčice osnovnoškolskog uzrasta ne znaju sarađivati sa drugima u rješavanju problema, niti sarađuju, ne znaju se prijateljski, i ljubazno ponašati, te poštivati druge ljude i suosjećati sa njima, kao što ne znaju razumjeti svoje osjećaje i izraziti ih tako da ih drugi razumiju. Takođe, 27,6 % djece uzrasta od 6 do 9 godina ima manje-više izražene indikacije emocionalne neprilagođenosti kao i 32,3 % djece uzrasta od 9 do 12 godina, te 23,8 % djece uzrasta od 12 do 15. Jednofaktorskom analizom varijanse utvrđeno je da starosna dob djece osnovnoškolskog uzrasta ne utiče na njihovu emocionalnu prilagođenost.

LITERATURA

- Babić, A. (2004). *Emocionalna inteligencija i neki pokazatelji prilagodbe kod učenika rane adolescentne dobi*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Milivojević, Z. (2007). *Emocije – Psihoterapija i razumevanje emocija*. Novi Sad: Prometej.
- Mubejjid, M. (2008). *Emocionalna inteligencija – Naučiti vladati svojim emocijama*. Dobra knjiga. Sarajevo.
- Naglieri, J.A., McNeish, J.T., Bardos N.A., (1991). DAP:SPED – Draw A Person: Screeninig Procedure for Emotional Disturbance. 8700 Shoal Creek Boulevard. Austin –Texas.
- Shapiro, L. E. (2007). *Kako razviti emocionalnu inteligenciju djeteta*. Mozaik knjiga – grupa mladinska knjiga. Zagreb.

Saša Delić, M.Sc.
Fata Zilić, M.Sc.

INFLUENCE OF AGE AND GENDER ON THE EMOTIONAL INTELLIGENCE IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Summary

In this paper the authors deal with the emotional adaptation of children in primary schools. The aims of this research were to determine the emotional adaptation of children in primary schools, and to determine the influence of gender and age of children in primary school and their emotional adaptation since it has a special importance during the whole school period. The research study included a total of 105 respondents. Male respondents were 54, and women 51. Subjects were divided into three age groups. In the first age group the subjects included were 6-9 years old, and in the other one they were aged 9-12, and the third age group respondents were aged 12-15. Test results on emotional adjustment between male and female children were compared to T-test, which included independent samples. The influence of age on the emotional adjustment of children was studied and completed as a *one factor analysis of variance (ANOVA)*. However, such research has not been carried out in Bosnia and Herzegovina yet, and the authors hope that this study will initiate other similar studies in order to come to a new actual scientific knowledge.

Key words: emotional adaptation, gender, age, elementary/primary school children.